

▣ XV AIEJI ▣ **WORLD CONGRESS** ★ **CONGRÈS MONDIAL**

▣ III ESTATAL ▣ **CONGRÉS DE L'EDUCADOR SOCIAL** ★ **CONGRESO DEL EDUCADOR SOCIAL**

BARCELONA - 6-9 JUNY 2001

**TAULA RODONA A4.
DELS JURAMENTS ALS LLIBRES DE NORMES:
UN EXAMEN CRÍTIC DELS CODIS ÈTICS
A LES PROFESSIONS SOCIALS**

**Sarah Banks
Universitat de Durham
(Regne Unit)**

AMB EL SUPORT DE:

**Diputació
Barcelona**
xarxa de municipis

*Barcelona,
la ciutat de les persones*
Ajuntament **de Barcelona**

Socrates

AMB EL PATROCINI DE:

1. INTRODUCCIÓ

A mesura que s'agreuja la crisi de confiança envers els professionals, cada cop n'hi ha més que es decideixen a crear uns codis ètics, ja que per a aquests grups de professionals, és important que des de fora es vegi que els seus membres actuen "èticament". El codis ètics tendeixen a fer-se més llargs i preceptius, mentre que la feina esdevé més complexa i el desig de regulació molt més gran. Tot i això, els codis ètics han estat sempre, i encara ara ho són, molt criticats. Per exemple, són plens d'ideals grandiosos i inabastables; ningú no se'ls llegeix; són fets de principis i normes contradictoris i no ofereixen cap mena d'ajuda a l'hora de prendre decisions pràctiques; els codis creen un compendi d'ètica prefabricat per als professionals, de manera que resten estímul per a la reflexió ètica i el criteri professional; són codis desenvolupats per a professionals, per part de professionals, i no tenen en compte les opinions dels usuaris del servei; pretenen protegir els usuaris, però de fet són part d'un sistema planificat per mantenir l'estatus i l'elitisme professional. Aquesta ponència tracta de la naturalesa i la funció dels codis ètics en vista d'aquestes crítiques.

2. LA NATURALESA DELS CODIS ÈTICS

En anglès, tenim més tendència a parlar de "codis ètics" més que no pas de "codis deontològics". Aquesta distinció potser no sembla gaire important, ja que tots sabem que el tipus de document anomenat *code de déontologie* en francès és la mateixa mena de cosa que el tipus de document anomenat en anglès *code of ethics*. No obstant això, els significats dels termes *ètica* i *deontologia* són lleugerament diferents, ja que amb ètica ens referim normalment a un terme més general, que abasta qüestions relatives a allò que és correcte o incorrecte, bo o dolent, i la deontologia es refereix en particular als deures. En un context professional, aquests deures són generalment "deures professionals", és a dir, deures que es vinculen particularment a una persona que exerceix una certa tasca professional. Cal tenir en compte aquesta distinció a l'hora d'analitzar les crítiques als codis ètics que trobem a la literatura en anglès. De fet, moltes d'aquestes crítiques rau en un malentès pel que fa a què és i per a què serveix un codi ètic. Aquest malentès pot estendre's encara més amb l'ús del terme *ètica*, que té diversos significats (per exemple, pot referir-se a l'estudi de normes morals, sovint anomenat "filosofia moral", o a les mateixes normes morals, anomenades també "moral").

2.1. Què és un codi ètic?

Un codi ètic normalment és un document escrit produït per una associació professional, amb l'objectiu manifest de guiar els professionals, protegir els usuaris del servei i vetllar per la reputació de la professió. I dic *normalment* perquè, estrictament parlant, un codi no ha de ser escrit per força, i perquè de vegades, són les entitats dedicades a la professió o els projectes d'àmbit local els que produeixen un document anomenat *codi ètic*. Si més no, en

aquesta ponència em centraré en els documents escrits, produïts per associacions professionals o organismes reguladors. Faré un cop d'ull als codis que són rellevants per a les "professions socials", és a dir, treball social i educació social (aquesta darrera inclou educadors especialitzats, pedagogs i treballadors en atenció sanitària, als joves o a la comunitat). En alguns països, aquestes professions es classifiquen amb l'etiqueta de *treball social*, mentre que en altres els educadors socials constitueixen un grup professional diferent. En molts altres llocs del món no existeixen codis ètics per als educadors socials, tot i que les xifres augmenten cada dia.

Si partim de l'estudi dels codis ètics per al treball social de vint països diferents (Banks, 2001, a punt de ser publicat), els codis inclouen normalment tots, o una part, dels elements següents:

- *Principis ètics*: declaracions generals de principis ètics que donen suport a la feina, per exemple: respectar l'autonomia dels usuaris del servei; fomentar el benestar.
- *Normes ètiques*: alguns apunts generals sobre "el que s'ha de fer i el que no s'ha de fer", per exemple: no permetre que el coneixement s'utilitzi per emprendre polítiques discriminatòries; protegir qualsevol informació confidencial.
- *Principis de pràctica professional*: declaracions generals sobre la manera d'assolir allò que es busca per al bé dels usuaris del servei, per exemple, col·laboració amb els companys.
- *Normes de pràctica professional*: unes pautes molt específiques relatives a la pràctica professional, per exemple, declarar un llegat en el testament d'un client; la publicitat no ha de pretendre tenir prioritat.

Com es pot veure, he establert una diferència entre, d'una banda, els principis i les normes i, de l'altra, el contingut, de naturalesa principalment ètica i que es vincula a la pràctica professional. Els principis tenen un abast molt més gran que les normes, que tendeixen a aplicar-se a tothom en qualsevol circumstància (tot i que en el cas del treball social, els principis se solen referir a "tots els usuaris del servei"). Per tant, doncs, "els treballadors socials respectaran la dignitat i la vàlua inherent de la persona" és un principi ètic; mentre que podríem considerar norma ètica la següent: "els treballadors socials no divulgaran informació confidencial a terceres parts, encara que financin el servei, a no ser que els clients n'hagin autoritzat la divulgació". El contingut "ètic" té a veure amb les actituds, amb els drets i deures envers el benestar humà, com ara el respecte per la dignitat humana o l'impuls de la justícia social. Mentre que les qüestions de "pràctica professional" tenen menys contingut ètic directe i fins i tot poden aplicar-se a assumptes "d'etiqueta professional", com per exemple, la manera de vestir-se o d'anunciar-se. Si els codis són molt diferents pel que fa a la seva redacció i al tipus de normes que inclouen, els principis ètics acostumen a ser variacions dels principis següents: respecte cap a les persones; respecte i foment de l'autonomia dels usuaris del servei, impuls del benestar; justícia social i integritat professional.

La forma i el contingut dels codis té relació amb les funcions que se suposa que han de desenvolupar. Podem identificar unes quantes funcions diferents d'aquests codis ètics:

- *Guiar els especialistes* en la manera d'actuar i de prendre decisions ètiques, tant mitjançant normes explícites com fomentant la consciència i la reflexió ètica.
- *Protegir els clients*, declarant explícitament què es pot esperar d'un especialista en la professió.
- *Millorar l'estatus professional*, ja que un codi ètic se suposa que és un dels estàndards de la professió.
- *Crear i mantenir una identitat professional*, mitjançant la declaració explícita d'uns principis relatius a quina mena de persona pertany a la professió i quin tipus de conducta se n'espera.
- *Regulació professional*, fent que els membres d'un grup professional ratifiquin el codi i l'utilitzin amb finalitats disciplinàries en casos de mala conducta.

2.2. Exemples de codis ètics

Ara examinarem amb més deteniment els tres codis ètics, un dels quals és un codi nou fet per treballadors socials d'atenció a joves a Anglaterra, en què he participat. Els he escollit perquè mostren unes diferències interessants en l'estil, l'extensió, el format i la funció. Aquests codis són el *Code of Ethics* de l'Associació Sud-africana de Treballadors Socials (SABSW); l'*Statement of principles of ethical conduct for youth work*, de l'Agència Nacional Anglesa de

Joventut (NYA 2000), i el *Code of Ethics* de l'Associació Nacional de Treballadors Socials, EUA (NASW 1996).

2.2.1. *El codi ètic de l'Associació sud-africana* pren la forma de jurament o compromís professional d'una sola pàgina. Comença amb una declaració de principis: "Crec que sóc membre d'una professió que lluita per impulsar el benestar social de tothom". I acaba amb una declaració:

"Per tant, em comprometo solemnement a servir amb dignitat, honor, diligència i fe en aquesta professió que ara faig la meva, esmerçar-me per millorar-la i fer-la progressar, ser conscient, sincer i desinteressat en la meva feina."

Aquest format és força tradicional, amb reminiscències del jurament hipocràtic dels metges, el primer codi ètic desenvolupat al segle v aC i que comença dient: "Juro per Apol·lo...". Aquest és l'únic codi ètic contemporani que he vist en les professions socials que tingui aquest format. També es distingeix perquè inclou moltes referències a les qualitats o trets de personalitat dels treballadors socials (com són ara la consciència, la sinceritat, la integritat). Però no aporta normes de conducta, i fins i tot les declaracions, que podríem considerar principis ètics, es disposen com si fossin més aviat creences i no pas principis d'acció. No es fa cap mena de referència a accions disciplinàries contra aquells treballadors socials que no actuïn d'acord amb el codi.

2.2.2. *La declaració anglesa de principis de conducta ètica del treball social amb joves* no es titula *codi*, tot i que compleix les funcions de codi i en consultar-lo per verificar la falta d'una declaració així s'hi referia com a *codi ètic*. Té quatre pàgines i mitja, i inclou quatre principis ètics i quatre principis professionals. Sota de cadascun hi trobem diversos "principis pràctics", que no pretenen ser exhaustius. Per exemple, el primer principi ètic diu que els treballadors socials es comprometen a: "Tractar els joves amb respecte". Els principis pràctics que segueixen aquest encapçalament són els següents:

- *Valorar cadascun dels joves* i actuar de manera que no se n'abusi ni se'n discrimini negativament cap d'aquests pels motius irrelevants de "raça", religió, sexe, capacitat o orientació sexual; i
- *Explicar la naturalesa i els límits de la confidencialitat* i reconèixer que la informació confidencial que s'ha confiat clarament amb un objectiu no es pot fer servir per altres propòsits sense el consentiment del jove en qüestió, a no ser que hi hagi proves contundents d'un perill per al jove, el treballador, altres persones o la comunitat (NYA 2000, pàg. 5).

No es fa esment del terme "normes", tot i que certs principis pràctics d'aquest codi són semblants al que anteriorment he anomenat "normes ètiques". Si més no, els encarregats de redactar el codi van prendre la decisió conscient de no utilitzar el terme "norma" o "estàndard", per tal de no prescriure les accions dels treballadors. Aquesta declaració no fa cap tipus de referència a

accions disciplinàries i, de fet, en aquests moments tampoc no hi ha cap tipus d'organisme professional o regulador en l'àmbit del treball amb joves que pogués dur a terme aquesta funció.

2.2.3. *El codi ètic de l'Associació Nacional de treballadors socials* és el més llarg de tots els que he consultat, té 28 pàgines, a banda d'un índex que n'ocupa dues més. El codi consisteix en dues pàgines que ressalten sis principis ètics, seguits d'un apartat de 21 pàgines titulat "estàndards ètics" i que inclou una barreja de principis i normes pràctiques i ètiques més detalladament. Divideix clarament els estàndards en responsabilitats envers els clients i companys, envers la professió del treball social, i envers la societat en general; responsabilitats en l'entorn de la pràctica; i responsabilitats com a professionals. Alguns dels estàndards són força detallats, per exemple, l'apartat relatiu al "consentiment informat" inclou sis paràgrafs que comencen així:

"Els treballadors socials han de proporcionar els serveis als clients només en el context d'una relació professional basada, si s'escau, en el consentiment informat. Els treballadors socials han d'emprar un llenguatge clar i intel·ligible per informar els clients de l'objectiu dels serveis, els riscos que se'n deriven, de les limitacions del servei a causa de les exigències d'una tercera part financera, de les despeses importants, de les alternatives raonables, del dret que té un client de denegar o enretirar el seu consentiment, i el període de vigència d'aquest consentiment. Els treballadors socials haurien d'oferir als clients l'oportunitat de plantejar les seves preguntes" (NASW 1994, pàg. 7-8).

Aquest tipus de norma de pràctica professional especificada (quant a costos, períodes de vigència, etc.) no apareix en els altres dos codis, ni tampoc en molts altres codis de treball social europeus que he estudiat (les qüestions tan pràctiques són freqüents als codis de Canadà, Nova Zelanda, Austràlia i Singapur). D'acord amb aquestes normes o "estàndards", el codi nord-americà tot just començar manifesta que disposa d'uns procediments per emprendre mesures disciplinàries en cas de suposar que un dels membres ha actuat poc èticament.

3. ELS CODIS, UNA INICIATIVA ERRADA

Ara veurem algunes de les crítiques que s'han fet als codis ètics, sobretot les que provenen dels filòsofs morals.

3.1. Els codis ètics en tant que codis de filosofia moral, un contrasentit?

Ladd (1998, pàg. 211), un filòsof americà, critica el concepte global de codi ètic i el qualifica d'absurd perquè:

"L'ètica és principalment una activitat intel·lectual crítica, reflexiva i oberta... Els principis ètics es poden determinar només com a resultat d'una deliberació i argumentació. Aquests principis no són quelcom que es pot resoldre per ordre, per acord o per autoritat. Suposar que és així implica confondre l'ètica amb legislar, normalitzar, polititzar, i amb altres maneres de prendre decisions. Per això els principis ètics com a tals no poden procedir d'associacions, organitzacions o del consens entre els seus membres."

Així, doncs, els milers de codis ètics creats per part de moltes professions diferents són un error ben elaborat? Potser la percepció "d'ètica" que té Ladd és diferent de la que tenen moltes altres persones i associacions respectables que han donat pas a aquests codis. Què passaria si els codis s'anomenessin *deontològics* i no pas *ètics*? És a dir, què passaria si li diguéssim al Sr. Ladd que el que aquí tenim és una declaració que articula una sèrie de deures professionals? Podríem argumentar que en el context dels codis ètics professionals, el terme *ètica* s'empra d'una manera especial, sense referir-se a la filosofia moral ("una activitat de reflexió crítica"), sinó a una sèrie de principis i normes ètiques de conducta professional. Els objectius de les associacions professionals i el llenguatge que empren en originar aquests codis no són els mateixos que els dels filòsofs morals que els examinen. No vull pas donar a entendre que els comentaris crítics dels filòsofs morals no siguin importants. Precisament són molt útils per tal que els comitès que redacten aquests documents tinguin la motivació necessària per pensar clarament i amb cautela, i evitar així certes contradiccions i ambigüitats innecessàries i confuses.

3.2. Codis d'ètica, declaracions defectuoses dels principis ètics kantians?

Harris (1994), un altre filòsof, es presta a reconèixer que els codis ètics contenen enunciats (o declaracions) que pretenen ser principis ètics. Però argumenta que si el que volen és tenir un contingut ètic autèntic, s'han de considerar principis aplicats d'alguna teoria moral general. Davant de molts exemples de codis ètics, Harris arriba a la conclusió que la majoria d'enunciats prenen la forma d'"imperatius categòrics" (és a dir, una ordre que s'ha d'obeir, com ara "respectar l'autodeterminació dels usuaris del servei") i que, per tant, encaixen millor en una teoria moral kantiana de tipus deontològic. En altres paraules, encaixen millor en el tipus de teoria que afirma que certes accions són correctes o incorrectes per elles mateixes, sense tenir en compte les conseqüències, i que la acció correcta és la que es duu a terme amb motiu del deure. No obstant això, Harris reconeix que hi ha certs problemes per emmarcar aquests enunciats dins una teoria kantiana. Per a un kantian, és fonamental que els individus es facin responsables de decidir on recau el seu deure, i no pas que ho decideixi un organisme extern (com seria una associació professional). En segon lloc, en l'ètica kantiana, l'imperatiu categòric s'aplica a tot agent humà i no només a un subgrup de persones, com és el cas dels codis ètics professionals aplicats només als membres d'una

professió en concret. Harris (1994, pàg. 114) finalitza dient que els enunciats dels codis ètics haurien de considerar-se principis kantians "defectuosos". Arriba a aquesta conclusió perquè, tot i que resulta força difícil reconciliar els enunciats dels codis ètics amb la teoria moral kantiana, encara és menys viable basar-los en cap altra teoria moral (ja que generalment els trobem en forma d'imperatius). Això no vol dir que no se'ls pugui fer cap tipus de justificació moral, simplement significa que com a principis kantians són defectuosos. Així, doncs, ens proposa

"intentar assegurar-nos que els codis s'adiguin més al model kantià, i n'esmenin els defectes actuals."

Podem donar, com a mínim, dues respostes a Harris. En primer lloc, podríem argumentar que el tipus d'enunciats que contenen els codis ètics no tenen, de cap manera, ni tota la forma ni tot el contingut "kantià". Hi ha certs enunciats que inclouen declaracions pel que fa a les qualitats o virtuts dels professionals i que podrien vincular-se a les teories de l'ètica de les virtuts (com en el codi sud-africà). Altres se centren en les conseqüències de l'acció, i fan atenció al foment del màxim bé per a la societat, que podríem vincular a l'ètica utilitarista. En lloc d'intentar assegurar-nos que els codis ètics reflecteixen la teoria moral kantiana coherentment, per què no acceptem que, de fet, es basen en molts altres tipus de teories morals, que reflecteixen alhora normes i tradicions ètiques emprades en la vida normal i quotidiana? (Vegeu Banks 2001, capítol 4, en el debat sobre la teoria ètica pluralista.)

Com a alternativa, nosaltres argumentem que els codis ètics no són el tipus de document que aspiren ser, o se suposa que haurien de ser, és a dir, aplicacions de la teoria moral. Compleixen moltes altres funcions, a banda de proporcionar unes pautes d'acció filosòficament coherents.

4.3. Codis ètics poc ètics?

Una de les crítiques als codis ètics que fa un altre filòsof es basa en l'argument que si els organismes professionals són els que proporcionen els codis ètics als professionals (en lloc de raonar les qüestions ètiques per ells mateixos), potser seguiran irreflexivament les normes i no s'implicaran en la reflexió i el debat ètic autèntic. Aquest és el punt de vista de Dawson (1994, pàg. 133), que ens suggereix que aquests codis són poc ètics perquè:

"Minimitzen la responsabilitat del professional davant les seves accions. El professional tendirà a seguir les normes preestablertes en lloc de respondre a la circumstància concreta i al client específic, cosa que el fa insensible als factors morals rellevants en aquestes circumstàncies en concret."

Podríem donar-li un parell de respostes. En primer lloc, tot i que acceptem l'argument que les normes preestablertes fomenten la insensibilitat moral, aquesta crítica s'aplica només als codis que contenen normes detallades. Com

demostra la nostra discussió entorn del codi de treball social sud-africà o el codi anglès per a treball social amb joves, hi ha molts codis que no incorporen "normes". Fins i tot els que n'incorporen algunes d'ètiques i pràctiques, com el codi de treball social americà, també contenen principis i ideals ètics. Per això, la crítica de Dawson no condemna tots els codis, sinó només un cert tipus. En segon lloc, la crítica de Dawson es basa en la premissa que el propòsit principal d'un codi ètic és fomentar, o de fet garantir, una conducta ètica. El seu argument és que si el resultat de l'existència d'un codi és en realitat una manera d'inhibir els professionals d'actuar èticament, aleshores ha fracassat en el seu objectiu fonamental i tota iniciativa de desenvolupar un codi serà contradictòria. Però és aquesta la finalitat única o primordial d'un codi ètic? En aquesta ponència n'hem remarcat ja moltes.

4. CODIS ÈTICS, MÉS DEL QUE SEMBLEN

Totes aquestes crítiques als codis són fruit d'una comprensió literal. Les crítiques assumeixen que si un codi pretén tractar d'ètica, aleshores ha de ser una versió de l'ètica tal com l'entenen els filòsofs morals; que si els codis contenen principis ètics, s'han de basar de manera coherent en una teoria ètica; i que si els codis pretenen guiar els professionals i incitar una conducta ètica, aquesta guia ha de ser el resultat del compliment literal dels principis i normes. Si convidéssim un científic social a examinar els codis ètics, ens trobaríem amb unes crítiques ben diferents.

4.1. Codis en tant que dispositius retòrics

Si ens demanem per què certs grups professionals generen uns codis en un moment determinat, quines funcions tenen en la societat en general i com es vinculen amb el poder i l'elitisme professional, podríem trobar una resposta en el fet que serveixen per legitimar els privilegis i l'autonomia de les professions. Tal com ens comenta Wilding (1982, pàg. 77):

"Els codis ètics són comptadors polítics construïts tant per servir de manifestació pública de les intencions i ideals professionals, com per servir de guia vigent de conducta per als professionals."

Edgar (1994b, pàg. 151-152) il·lustra l'exemple del codi ètic de les forces de policia dels Estats Units, i en destaca la tensió entre els ideals aparentment adoptats al codi i la pràctica real dels policies. Aquest autor argumenta que el codi s'adiu a les expectatives morals del públic, però que les forces de policia no tenen costum de seguir-lo:

"Els nous reclutes han d'aprendre, doncs, a subordinar la seva profana comprensió i aplicació del codi a la seva mala pràctica professional real." (De fet, l'entorn de vida professional admet una advertència important a l'hora d'interpretar el codi: aquestes normes no s'han de prendre seriosament.)

Aquesta és una versió extremista de l'ús cínic (o "irònic", com el denomina Edgar) d'un codi professional. Però fins i tot un grup professional amb bones intencions a l'hora de desenvolupar un codi pot considerar-lo un mitjà per establir i mantenir l'estatus i la credibilitat professional, i alhora també per guiar els professionals i protegir els usuaris del servei. En les consultes que van portar els treballadors amb joves d'Anglaterra a fer una declaració de principis ètics, alguns dels motius que es van donar quant a la consideració d'ètica i comportament ètic com una qüestió prioritària en el treball social amb joves deia: "és part de la professionalització del servei"; "evocar el perfil del servei" i "evocar l'estatus dels treballadors socials amb joves" (Banks, 2000).

4.2. Codis aspiracionals

Hi ha molts codis ètics que contenen declaracions universals relatives a la naturalesa de la bona societat i al paper del treballador professional. Aquests codis poden adoptar la forma de principis ètics, tot i que potser no es podran aplicar totalment. Es podrien considerar ideals o aspiracions. Alguns codis inclouen més declaracions d'aquest tipus que d'altres. Per exemple, la versió de 1991 del codi ètic del Sindicat de Treballadors Socials Suecs (SSR 1991, pàg. VIII) afirma que:

"Sigui quina sigui la injustícia social o de qualsevol altre tipus que es produeixi (al món), el treballador social té la responsabilitat d'enfrontar-s'hi."

De ben segur que els treballadors socials saben que aquests ideals no es poden assolir, aleshores ens preguntem per què els hi van incloure. Si aquestes declaracions tenen o no algun objectiu és ben discutible. Si més no, els seus defensors argumentarien que es poden considerar similars a la Declaració universal dels drets humans, o als Drets dels nens, perquè actualment també són impossibles d'assolir en molts llocs del món, però compleixen el seu paper en tant que "possibilitat permanent de drets humans" i són necessaris com a ideal pel qual combatre. Ladd (1998, pàg. 215) critica el que denomina *funció aspiracional* dels codis ètics, i aporta la idea que pot contribuir al fet que "molts membres respectables d'una professió es prenguin a la lleugera el seu codi, no gaire seriosament". Potser hi ha quelcom de cert en aquesta afirmació, sobretot en la societat del segle XXI, en què l'èmfasi en la pràctica professional consisteix a establir fites realistes i assolir resultats obvis. El llenguatge d'aquests codis sona totalment passat de moda. Especialment el dels codis que adopten la forma de jurament, en què trobem declaracions del tipus: "Crec que és el meu deure sagrat servir tothom" (SABSWA). Aquests codis semblen relíquies del passat, que ja no resulten convenients en un món postmodern i fragmentat, en què la confiança del públic en els experts i professionals ha disminuït de manera alarmant. No obstant això, és important que els codis i el seu contingut es vegin com a part d'una tradició en desenvolupament i en evolució, vinculada al passat de la professió però que sap mirar cap al futur. Ja sabem que ens

podem trobar “relíquies del passat” en un codi ètic. Però això és també una de les coses que els fa tan interessants i, a més a més, també serveix per mantenir viva una tradició dins d’un grup professional. L’únic perill és que es fossilitzin totalment (Edgar, 1994a) i s’alienin del món de la pràctica professional actual.

4.3. Codis educatius

Quan l’Associació Britànica de Treballadors Socials va introduir per primer cop el seu codi ètic, Rice (1975, pàg. 381) va assenyalar que no podíem pretendre que el codi ens proporcionés una guia detallada de com actuar en cada possible situació que el treballador social pogués trobar-se:

“Un codi ètic crea l’esperit i l’estàndard de reflexió ètica en aquesta comunitat (de treballadors socials)...”

Aquesta va ser, en gran mesura, la motivació de fons de la recent redactada Declaració de principis per al treball social amb joves a Anglaterra (NYA 2000):

“El seu objectiu és bàsicament desenvolupar una consciència ètica i motivar la reflexió com a fonament per a una conducta ètica, i no pas dir als treballadors com han d’actuar en determinats casos.”

Com que ressalta alguns principis generals de conducta, un codi pot identificar potencials zones de conflicte a la feina, i alhora proporcionar un marc i un vocabulari per poder reflexionar i debatre l’ètica de certes actituds, polítiques o línies d’acció. El codi de la Federació Internacional de Treballadors Socials (1994) i el codi noruec (FO 1998) en són bons exemples, ja que plantegen preguntes i identifiquen zones potencials d’on pot sorgir un conflicte o un dilema ètic (per exemple, en la responsabilitat de cara als usuaris del servei, companys, entitat o societat). D’aquesta manera, tot i que aquests codis tinguin declaracions en forma de principis i normes d’ètica, la seva finalitat no és imposar un comportament conforme a aquestes normes, sinó despertar la consciència professional quant al potencial de conflictes ètics, a la necessitat de debatre i revisar constantment les declaracions del codi, i per fer que cada professional s’impliqui en la reflexió ètica sobre l’acció individual.

4.4. Codis reguladors

Una altra funció dels codis ètics és regular la conducta dels professionals, i per fer-ho s’assenyalen uns estàndards professionals als quals els treballadors s’han d’ajustar. Ja hem assenyalat que hi ha codis ètics que declaren que l’incompliment dels seus principis, normes o estàndards comportarà una acció disciplinària per part de l’organisme professional. Per tal de dur a terme aquesta regulació aplicable, cal que el codi vagi més enllà de declarar simplement uns principis ètics. Ha d’incloure unes normes pràctiques i ètiques

més detallades. Podria ser difícil, per exemple, sancionar un professional que no combat la injustícia social arreu on es produeix, tal com semblava requerir la versió de 1991 del codi de l'SSR. La declaració de la SABSWA esmentada anteriorment: "Crec que és el meu deure sagrat servir tothom" no s'ajusta gaire bé a la funció reguladora del codi, ja que és massa general i aspiracional. Bona part dels codis de les professions socials inclouen, de fet, molt principis ètics generals, barrejats enmig d'unes quantes normes. Així, encara que s'indiqui una funció disciplinària, rarament s'empra a la pràctica, igual que en el cas del codi britànic de treball social (BASW 1996), per exemple.

D'altra banda, una de les finalitats explícites del Codi dels Estats Units és la següent:

"El Codi articula uns estàndards que la professió del treball social mateixa pot utilitzar per valorar si els treballadors socials han emprat una conducta poc ètica. La NASW té procediments formals per arbitrar queixes ètiques enregistrades contra els seus membres. En subscriure aquest codi, s'exigeix als treballadors socials que cooperin en la seva aplicació, que participin en els procediments d'arbitratge de la NASW i que acceptin qualsevol decisió o sanció disciplinària que se'n derivi" (NASW 1996, pàg. 2).

Al principi de l'apartat d'estàndards ètics afirma clarament que: "Alguns dels estàndards següents són pautes aplicables de conducta professional, i d'altres són aspiracions". Fins a quin punt cadascun dels estàndards és aplicable, argumenta el text, és qüestió del judici professional d'aquelles que s'encarreguin de verificar les suposades infraccions. L'exemple següent il·lustra què apareixeria com a "estàndard aplicable" sota el títol de "pagament per serveis".

"Els treballadors socials no exigiran una tarifa privada o remuneració de cap altre tipus, a canvi d'oferir un servei als clients que, a través de l'entitat o del responsable del treballador social, ja tenen dret a disposar d'aquest servei" (NASW 1996, pàg. 14).

Jo la classificaria com a norma pràctica. Mentre que l'exemple següent, sota el títol de "benestar social", és un principi ètic i és clarament una "aspiració":

"Els treballadors socials fomentaran el benestar general de la societat, des de l'àmbit local fins al global, i el desenvolupament de les persones, de llurs comunitats i entorns..." (pàg. 26)

Tot i que hi ha molts codis que pretenen tenir un paper regulador, per ells mateixos aquests documents no es presten a tenir aquesta funció. Per tal de poder exercir una funció disciplinària, els organismes professionals han de desenvolupar una "jurisprudència" explícita i implícita, possiblement basada en el codi, però que ha d'anar més enllà i situar-se en les tradicions de la

professió en conjunt (incloent-hi l'educació i la socialització professional dels especialistes). Els codis, doncs, són tant una codificació de la bona pràctica existent en una professió, com un mitjà per fer aplicar uns estàndards definits externament.

5. CONTRADICCIONS I CONCLUSIONS

Aquesta barreja contradictòria de normes i principis ètics i pràctics, en forma de pautes, ordres i amenaces d'acció disciplinària, poden tenir veritablement una funció útil? Hem demostrat que hem de reconèixer que els codis aconsegueixen una finalitat més àmplia, que no es limita a protegir els usuaris del servei i guiar els professionals. Una d'aquestes funcions s'ha identificat com a part d'un moviment orientat a l'estatus professional, on es considera important tenir un codi, encara que no s'apliqui necessàriament! Tot i això, no vull donar a entendre que ens hauríem de confabular en l'elaboració d'un codi, sabent que el propòsit manifest no té res a veure amb el propòsit real, com és el cas del codi de policia als Estats Units.

Així, doncs, si ens quedem amb la noció de codis ètics professionals, quin valor tenen? Crec que la resposta a aquesta pregunta serà diferent segons les circumstàncies que envoltin la professió en cada país, en cada línia política determinada, en cada marc legal i en cada moment. Als Estats Units, on el treball social gaudeix d'una experiència dilatada i una àmplia varietat de pràctiques en treball social en diferents entorns del sector públic, privat o del voluntariat, és de suposar que hi haurà un codi detallat, amb funcions reguladores i disciplinàries. En realitat, el codi ha anat fent-se gran amb el temps. En el context del treball amb joves a la Gran Bretanya, on es troben ara que tenen un nou codi, una gran diversitat d'entorns de pràctica i cap organisme professional global, resultaria força difícil desenvolupar un codi detallat que pogués abastar tots els treballadors de qualsevol tipus de pràctica. Els codis breus que es mantenen dins l'àmbit dels principis generals solen adaptar-se força bé en alguns països d'Europa central i oriental, on les professions socials són recents o en vies de desenvolupament (per exemple, Eslovàquia o la República Txeca). En aquests contextos, un codi ètic pot complir una altra funció important, crear i mantenir una identitat professional. Una declaració de principis ètics generals, o fins i tot un codi a l'estil del codi sud-africà, que distingeix les qualitats dels treballadors, ajuda a refermar l'entesa i el consens quant al tipus de persona que és el treballador social i què fa. Potser també aniria bé que tingués un contingut en aspiracions (que assenyalés què esperen arribar a ser els treballadors socials), que sigui educatiu (que augmenti la consciència sobre qüestions ètiques) i que tingui un paper polític, per així determinar l'estatus i la credibilitat d'un grup professional.

5.1. Algunes qüestions a debatre

1. Desenvolupar codis ètics amb normes d'acció detallades té algun avantatge, o bé són massa preceptius i limiten el paper del criteri

professional a l'hora de prendre decisions segons les circumstàncies de cada cas en particular?

2. En traiem cap avantatge de desenvolupar codis ètics en forma de jurament o de declaració general de principis ètics, o bé aquests codis són massa ambigus i generals per poder ser útils?
3. Els codis ètics que han estat formulats per un únic grup professional, són pertinents en un context en què cada cop és més necessari que els professionals treballin junts (per exemple, policia, treballadors socials, treballadors amb joves, metges), en què els professionals han de treballar en associació amb els usuaris del servei i amb els veïns, en què cada entitat que s'hi dedica té el seu propi compendi detallat de procediments i pautes sobre confidencialitat, consentiment informat, etc.?

BIBLIOGRAFIA

- Banks, S. (1995). *Ethics and Values in Social Work*. Basingstoke: Macmillan.
- Banks, S. (1997). *Ética y valores en el trabajo social*. Barcelona/Buenos Aires: Ediciones Paidós Ibérica, 1997 (above in translation).
- Banks, S. (1999). *Etica e valori nel servizio sociale: Dilemmi morali e operativi riflessivi nel welfare mix*. Trento: Erickson (above in translation).
- Banks, S. (2000). *Report to the National Youth Agency on Ethics in Youth Work*. Durham: Community and Youth Work Studies Unit, University of Durham.
- Banks, S. (2001). *Ethics and Values in Social Work* (2a ed.). Basingstoke: Palgrave/Macmillan, forthcoming.
- British Association of Social Workers (1986). *A Code of Ethics for Social Work*, Birmingham: BASW.
- Dawson, A. (1994). "Professional Codes of Practice and Ethical Conduct". *Journal of Applied Philosophy*, 11, 2.
- Edgar, A. (1994a). "Narrating social work", a Chadwick, R. (ed.). *Ethics and the Professions*. Aldershot, Avebury, pàg. 125-35.
- Edgar, A. (1994b). "The value of codes of conduct", a Hunt, G. (ed.). *Ethical Issues in Nursing*. Londres: Routledge, pàg. 148-163.
- FO (Fellesorganisasjonen for Barnevernspedagoger, Socionomer og Vernepleiere) (1998). *Professional Ethical Principles and Guidelines*, Oslo, FO.
- Harris, N. (1994). "Professional codes and Kantian duties", a Chadwick, R. (ed.). *Ethics and the Professions*. Aldershot, Avebury, pàg. 104-115.
- International Federation of Social Workers (1994). *The Ethics of Social Work - Principles and Standards*, <http://www.ifsw.org/publications/4.4.pub.html>.
- Ladd, J. (1998). "The Quest for a Code of Professional Ethics: An Intellectual and Moral Confusion", a Vesilind, P. and Gunn, A. (ed.). *Engineering, Ethics and the Environment*. Cambridge: Cambridge University Press, pàg. 210-218.
- NASW (National Association of Social Workers) (1996). *Code of Ethics*, Washington, USA, NASW, <http://www.naswdc.org/>
- NYA (National Youth Agency) (2000). *Ethical conduct in Youth Work: a statement of values and principles from the National Youth Agency*, Leicester, NYA, http://www.nya.org.uk/ethics_in_yw.htm.
- SABSWA (South African Association of Social Workers) (n.d.). *Code of Ethics*, Johannesburg, SABSWA.
- SSR (Swedish Union of Social Workers, Personnel & Public Administrators) (1991). *Guidelines for Professional Ethics in Social Work*, Stockholm, SSR.
- Rice, D. (1975). The Code: a voice for approval. *Social Work Today*, 18th October, pàg. 381-2.

Sarah Banks, "Codis ètics", Conferència de Barcelona, 01.03.01

Aquest projecte s'ha dut a terme amb el recolzament de la Comunitat Europea.

El contingut d'aquest projecte no reflecteix necessàriament les opinions de la Comunitat Europea, ni implica cap responsabilitat per part seva.